

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
Procesul de la Curtea Internațională de Justiție pentru delimitarea spațiilor
maritime în Marea Neagră (*România c. Ucraina*)

REZUMATUL PLEDOARIILOR ROMÂNIEI LA CIJ
Marti, 2 septembrie 2008

a.) Discursul introductiv al Agentului României (*Bogdan Aurescu*), în limba franceză, va cuprinde o prezentare generală a cazului, incluzând o evocare sintetică a metodei de delimitare avansată de partea română. Sunt prezentate de asemenea evoluțiile istorice care au condus la cristalizarea diferendului, fiind evidențiate consecințele inechitabile pentru România care au rezultat din intrarea în componența URSS a Insulei Șerpilor și din impunerea unui traseu nejustificat al frontierei fluviale și maritime dintre România și fosta URSS.

b.) Pledoaria privind Jurisdicția și dreptul aplicabil (*Alain Pellet*), în limba franceză, este dedicată analizării bazelor pe care se fondează jurisdicția Curții, demontează argumentația părții ucrainene în sensul că instanța internațională nu poate delimita marea teritorială a Ucrainei din jurul Insulei Șerpilor de platoul continental și zona economică exclusivă a României, întrucât (în opinia Ucrainei) părțile la litigiu nu i-au conferit competențe în acest sens (argument artificial prin care partea ucraineană încearcă să impună un traseu al liniei de delimitare în favoarea sa).

c.) Pledoaria privind Contextul geografic (*Cosmin Dinescu, co-agent*), în limba franceză, prezintă aspectele geografice generale care sunt relevante pentru realizarea delimitării celor două țări, în special configurația țărmurilor României și Ucrainei, precum și acordurile de delimitare încheiate până în prezent de celelalte state riverane Mării Negre.

d.) Pledoaria privind Țărmurile și zona relevante pentru delimitare (*James Crawford*), în limba engleză, va conține identificarea și prezentarea țărmurilor României și Ucrainei care sunt relevante pentru delimitarea spațiilor maritime celor două țări, arătându-se că un segment considerabil al țărmului ucrainean al bazinului de vest al Mării Negre – cuprins între limanul Nistrului și capul Tarhankut din Peninsula Crimeea – trebuie ignorat în ceea ce privește realizarea delimitării.

Prezentarea Discursului introductiv al Agentului României pentru CIJ

Bogdan Aurescu, Agentul României

Marti, 2 septembrie 2008

Context general

Conform practicii Curții, Agentul – care reprezintă statul-parte pe tot parcursul procedurilor – are sarcina de a deschide pledoariile statului respectiv (și de a închide pledoariile la final, punând concluziile). Discursul introductiv al Agentului este menit să prezinte contextul procesului, să arate de ce partea în cauză a recurs la jurisdicția CIJ (ceea ce presupune indicarea dificultăților întâmpinate în negocierea anterioară sesizării CIJ), cele mai importante aspecte care țin de contextul general al cazului, mai ales cele de ordin istorico-politic cu relevanță asupra procesului, precum și prezentarea planului general al pledoariilor.

Spre deosebire de alte spețe în care discursul Agentului are un pronunțat caracter formal și este mai degrabă succint, partea română a optat în prezentul discurs pentru introducerea unei serii de argumente și aspecte de fond, care deschid în mod esențial calea altor pledoarii din primul tur.

Prezentare

Partea introductivă

Discursul introductiv respectă cutuma pledoariilor de acest tip, precizând în introducere (*paragrafele 1-3, 5*) încrederea României în Curtea ai cărei judecători reprezintă cu profesionalism și deplină integritate profesională marile civilizații juridice și marile sisteme de drept ale lumii, precum și în dreptul internațional, care constituie pentru România coloana vertebrală a relațiilor internaționale, în general, și nucleul esențial al politicii sale externe, în special. Se arată că mai ales pentru un stat de talia internațională a României, dreptul internațional reprezintă instrumentul cel mai eficient de realizare a intereselor sale legitime.

Sunt, totodată, evocate contribuțiile Școlii Române de Drept Internațional, prin juriști celebri ca Demetru Negulescu (judecător la Curtea Permanentă de Justiție Internațională, care a premers CIJ în epoca Societății Națiunilor, pe toată perioada de funcționare a acesteia), Vespasian Pella (fondatorul ramurii dreptului internațional penal și promotor activ al conceptului Curții Penale Internaționale), Nicolae Titulescu.¹

De asemenea, este evocată contribuția deosebită a României în procesul de negociere a Convenției ONU privind Dreptul Mării de la Montego Bay din 1982, la care și România și Ucraina sunt părți, și care prezintă o relevanță deosebită pentru prezentul proces, mai ales în contextul articolului 121 privind „Regimul insulelor”, al cărui paragraf 3 are la bază o propunere românească. Reamintim că acest paragraf prevede că „*stâncile care nu pot susține locuirea*

¹ Contribuțiile deosebite ale lui Demetru Negulescu și Vespasian Pella au fost promovate în anii trecuți la Haga prin organizarea de conferințe de către MAE român în mai 2006 (pentru D. Negulescu) și în octombrie 2007 (pentru V. Pella) la sediul CIJ și al CPI.

umană sau viață economică proprie nu pot avea platou continental și zonă economică exclusivă”.

În continuare, discursul reiterează (*paragrafele 6-7*) teza exprimată în Memoriul României conform căreia prezentul diferend nu prezintă o complexitate deosebită, deși, fără îndoială, nu este un diferend simplu. Astfel, se arată că speța care trebuie soluționată de către CIJ nu este complicată de un context geografic particular (care să necesite excepții de la regulile de delimitare deja utilizate de CIJ în spețe anterioare), cu excepția prezenței geografice a Insulei Șerpilor în zona de delimitare. Nu există pretenții teritoriale între părți, aspectele privind regimul frontierei de stat fiind deja soluționate.

În plus, se arată că prima parte a delimitării, din jurul Insulei Șerpilor, mergând pe arcul de cerc al acesteia cu raza de 12 mile marine, a fost deja tranșată prin acorduri între România și URSS și care sunt obligatorii pentru Ucraina, acest aspect urmând a fi detaliat în pledoariile ulterioare,² iar Acordul Conex la Tratatul politic din 1997 a fixat deja principiile care trebuie utilizate în delimitare, principii care coincid cu metoda utilizată deja de CIJ în alte cazuri de delimitare.

Această argumentație este menită a combate susținerile Ucrainei din documentele scrise conform cărora contextul delimitării este unul foarte complex, aceasta fiind – în opinia Ucrainei – cauza eșecului negocierilor dintre părți anterioare sesizării CIJ. Se subliniază că, în realitate, nu caracterul complex al delimitării a dus la sesizarea CIJ, ci inflexibilitatea părții ucrainene de a nu accepta aplicarea regulilor de delimitare general acceptate de state și de către CIJ, pe care de altfel România le-a susținut în mod constant atât în procesul negocierilor cât și, acum, în fața CIJ.

Această teză este argumentată (*paragrafele 8-9*) prin prezentarea pozițiilor părților în cadrul negocierilor cu URSS (10 runde, 1967-1987) și mai ales cu Ucraina, cu accent pe cele derulate în perioada 1998-2004 (34 de runde – 24 la nivelul plenului delegațiilor și 10 la nivelul experților). Astfel, se arată (*paragraful 10*) că România a susținut, în cadrul acestor negocieri, conform metodei CIJ – adică *metoda „echidistanță/mediană – circumstanțe speciale/relevante”* – , următorul algoritm:

După identificarea coastelor relevante (întregul țărm românesc și o parte a țărmului ucrainean – o porțiune aflată în prelungirea coastei românești și o parte a coastei Crimeii) și a punctelor relevante de pe acestea, România a propus trasarea unei linii provizorii care este atât echidistantă, cât și mediană (având în vedere că țărmurile român și ucrainean sunt din punct de vedere geografic atât în prelungire, cât și față în față). Linia astfel trasată urma să ia în considerare circumstanțele speciale din zona de delimitare, prezența Insulei Șerpilor intrând în această categorie. Având în vedere o multitudine de argumente juridice (în principal: caracteristicile naturale ale insulei – care o încadrează juridic în categoria de stâncă, ce nu poate susține locuire umană sau viață economică proprie, fără drept la platou continental și zonă economică exclusivă, poziția sa față de țărmurile celor două state, practica internațională a statelor terțe în acordurile care au realizat delimitări maritime și hotărârile curților internaționale, inclusiv CIJ), Insula Șerpilor nu poate influența linia provizorie echidistantă decât într-o minimă

² Este vorba despre acorduri (sub forma proceselor verbale de demarcare a frontierei de stat, încheiate în anii 1949, 1963, 1974) care precizează că dincolo de punctul final al frontierei maritime, frontiera între spațiile maritime ale celor două state continuă pe arcul de cerc din jurul Insulei Șerpilor.

măsură – linia finală va trebui să ia în considerare zona semicirculară cu raza de 12 mile marine de mare teritorială din jurul insulei, pe care Insula Șerpilor o are deja.

În final, testul proporționalității (adică efectuarea comparației între rezultatul fracției spațiilor alocate de linia provizorie de echidistanță/mediană și rezultatul fracției lungimii coastelor relevante, care nu indică o diferență substanțială care să ceară ajustarea liniei provizorii) nu indică necesitatea modificării liniei trasate în etapele anterioare.

Prin comparație, se arată (*paragrafele 11-13*) că partea ucraineană a propus în timpul negocierilor o metodă de delimitare inedită și neuzuală, diferită de cea propusă de România, care avea în vedere trasarea unei linii (doar) de echidistanță între țărmul românesc, pe de o parte, și Insula Șerpilor și o mică parte din litoralul Crimeii, pe de alta, ignorând restul coastei ucrainene. Apoi urma trasarea unei alte linii care să reflecte raportul de proporționalitate între țărmul românesc și, de data asta, întregul litoral ucrainean (mult mai mare), fără însă a justifica juridic modul de trasare a acestei linii. Urma, conform părții ucrainene, o „medie” între cele două linii, iarăși fără a se putea explica metoda științifică de realizare a mediei. În această construcție fără precedent în practica internațională în materie, Insula Șerpilor primea, practic, fără temei, un rol exacerbat. Rezultatul era o linie de delimitare care reflecta o pretenție la o suprafață de platou continental și zonă economică exclusivă nejustificată, de două ori mai mare decât cea cerută de fosta URSS în negocierile din perioada 1967-1987.

Se ilustrează, în discurs, această argumentație atât grafic, cât și prin raportare la prevederile Acordului Conex care stipulează principiile de delimitare convenite de părți în 1997, exemplificând încălcarea acestora de către Ucraina prin metoda propusă de acest stat, principiu cu principiu (*paragrafele 14-18*).

Totodată se arată (*paragrafele 19-22*) că abia în contextul documentelor depuse în faza scrisă a procesului de la Haga Ucraina a conștientizat caracterul greșit al metodei pe care o propunea în timpul negocierilor, de data aceasta precizând că acceptă metoda internațional recunoscută. Dar, așa cum se demonstrează în discursul introductiv al Agentului României, această acceptare nu este decât formală, aparentă. În realitate – iar acest aspect este ilustrat inclusiv prin proiectarea de grafice comparative – Ucraina distorsionează și aplicarea acestei metode, în contextul procedurilor de la CIJ. Aplicarea metodei pe care o acceptă doar formal este eronată, iar acest aspect este demonstrat chiar de faptul că linia finală cerută de Ucraina în fața CIJ este identică celei propuse în timpul negocierilor (ca rezultat al unei „metode” evident incorecte), ceea ce arată neechivoc distorsionarea de către Ucraina a metodei CIJ prin modul de aplicare propus în cadrul procedurilor.

În continuare, discursul Agentului României abordează o serie de aspecte care țin de contextul istorico-politic al diferendului de delimitare a platoului continental și zonelor economice exclusive de la CIJ.

Efectele inechitabile ale ocupării ilegale a Insulei Șerpilor de către URSS în 1948

Discursul Agentului prezintă în continuare (*paragrafele 23-31*) istoricul ocupării ilicite a Insulei Șerpilor de către URSS, demonstrând consecințele inechitabile produse deja de către această situație contrară dreptului internațional asupra delimitării mării teritoriale a României la gurile Dunării și în proximitatea Insulei și argumentând totodată că ar fi injust ca aceste efecte deja

produse în perioada sovietică să genereze efecte negative suplimentare în detrimentul României prin acordarea unui rol mărit acestei formațiuni maritime minore în delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive în desfășurare în fața CIJ.

Astfel, se demonstrează că preluarea Insulei Șerpilor în 1948 s-a făcut contrar dispozițiilor Tratatului de Pace de la Paris din 1947, care indicau că frontiera româno-sovietică este cea de la momentul iunie 1940. Se arată că așa-zisul „acord” din iunie 1940, în realitate un ultimatum sovietic neacceptat niciodată de România, nu se referea la Insula Șerpilor, ceea ce înseamnă că în conformitate cu Tratatul de Pace Insula Șerpilor aparținea de drept României. Protocolul de precizare a parcursului frontierei din februarie 1948, prin care formațiunea maritimă era răpită României, era prin urmare contrar Tratatului de Pace, dar și Tratatului de prietenie, cooperare și asistență mutuală semnat la Moscova la aceeași dată, simultan cu Protocolul menționat (și care prevedea respectul reciproc al suveranității celor două state și al principiilor Cartei ONU, aceste dispoziții fiind contrare unui act de genul preluării Insulei). Se arată că, de altfel, cedarea Insulei a avut loc în contextul ocupării României, din august 1944, de către Armata Roșie și al instalării, din martie 1945, de către Moscova a unui guvern comunist.

Această preluare contrară dreptului internațional, precum și modul incorect de stabilire a frontierei fluviale (unde de asemenea au fost ocupate ilegal mai multe insule românești), au condus la pierderea de către România a unor importante spații de mare teritorială, în dreptul Insulei Șerpilor zona maritimă a României având o lățime de doar 9 mile marine (față de 12 mile marine a Insulei Șerpilor). **Efectul total al preluării formațiunii maritime, cumulat cu modul arbitrar de trasare a frontierei poate fi cuantificat la peste 1600 de km pătrați de spații maritime care s-ar fi cuvenit de drept României dacă dreptul internațional ar fi fost respectat întocmai.**

Deși România, ca stat european responsabil, **nu înțelege să ceară în cadrul procesului de la CIJ anularea acestei situații ilegale la momentul producerii ei** – ca dovadă stând chiar Tratatul de bază din 1997 – și nici nu pretinde Curții să acționeze după principiul (discutabil în dreptul internațional) al unei „justiții compensatorii”, așa cum a încercat să acrediteze Ucraina în documentele fazei scrise, **discursul Agentului precizează ferm că România nu acceptă ca aceste situații ilegale și efectele lor profund inechitabile să afecteze suplimentar drepturile teritoriale ale României în contextul prezentei delimitări.** Se arată că o soluție echitabilă și durabilă în prezentul proces ar fi incompatibilă cu extinderea acestor efecte inechitabile și se solicită Curții să țină seama de circumstanțele politico-istorice evocate.

Contextul Tratatului de bună-vecinătate din 1997

Sunt prezentate (*paragrafele 32-45*) o serie de aspecte relevante care țin de momentul și semnificația încheierii Acordului Conex, prin schimb de scrisori, la Tratatul politic de bază din 1997, pe baza unor elemente de probă incluse chiar de Ucraina în anexele la documentele sale scrise (cum este, de ex., minuta unei audieri din decembrie 1995 a ministrului român de externe în Senatul României, referitoare la negocierile Tratatului de bază, mai ales la chestiunea Insulei Șerpilor în aceste negocieri) și a unor luări de poziție ale oficialilor români implicați direct în finalizarea și încheierea Tratatului din 1997.

Această linie de argumentație susține, în esență, că **la momentul încheierii Tratatului din 1997, Ucraina a acceptat tratarea Insulei Șerpilor în negocierile care urmau să înceapă după intrarea în vigoare a Tratatului și în fața CIJ (dacă negocierile ar fi eșuat) în conformitate cu regimul prevăzut de articolul 121 paragraful 3 din Convenția privind Dreptul Mării**, text care se referă la regimul stâncilor. Această concluzie este întărită de absența oricărei opoziții a Ucrainei la *Declarația* pe care România a făcut-o la momentul semnării și ratificării de către țara noastră a Convenției sau ulterior, inclusiv la momentul semnării și ratificării Tratatului din 1997 (sau la cel în care Ucraina a devenit parte la Convenția privind Dreptul Mării, în 1999).

Reamintim că această *Declarație* a României menționa expres, având ca țintă clară regimul juridic al Insulei Șerpilor, că „insulele nelocuite și lipsite de viață economică proprie nu pot afecta în niciun mod delimitarea spațiilor care aparțin coastelor principale ale statelor riverane.”

În final, după prezentarea concluziilor (*paragraful 46*), se face, urmând o practică a discursurilor introductive ale agenților, o expunere sintetică (*paragrafele 47-51*) a Planului pledoariilor echipei României din prima săptămână a audierilor (primul tur de pledoarii).

Prezentarea Discursului 2 privind competența CIJ și dreptul aplicabil de către aceasta

Profesorul Alain Pellet, Universitatea Paris Ouest Nanterre-La Défense

Marti, 2 septembrie 2008

Context general

Acest discurs, care urmează imediat discursului introductiv al Agentului, are scopul de a contracara susținerile Ucrainei din documentele scrise potrivit cărora

1. **Curtea Internațională de Justiție nu ar fi competentă în acest caz decât pentru a trasa o linie finală de delimitare între, pe de o parte, platoul continental și zona economică exclusivă (ZEE) ale Ucrainei și, pe de altă parte, platoul continental și ZEE ale României.** Ucraina susține că aceasta ar împiedica forul jurisdicțional de la Haga să decidă asupra unei linii de delimitare care ar departaja marea teritorială a Ucrainei din jurul Insulei Șerpilor de platoul continental și ZEE ale României, așa cum susține România că trebuie trasată această linie pe baza a numeroase argumente (care arată că încă din 1949, prin procesele-verbale de demarcare a frontierei româno-sovietice, s-a convenit că frontiera merge pe arcul de cerc de rază 12 mile marine din jurul Insulei, lăsând României spațiile maritime din exteriorul acestui arc, că practica statelor și jurisprudența curților internaționale în delimitări maritime de acest tip nu acordă niciun fel de influență în delimitare formațiunilor maritime insulare aflate în poziția în care se găsește Insula Șerpilor față de țarm și că trăsăturile naturale de stâncă ale Insulei Șerpilor nu o îndreptățesc pe aceasta la platou continental și ZEE);
2. **Curtea nu ar trebui să ia în considerare procesele verbale de demarcare româno-sovietice din 1949, 1963, 1974.** România consideră aceste procese verbale acorduri cu incidență asupra delimitării în fața CIJ, de care CIJ trebuie să țină seama confirmând delimitarea deja existentă pe arcul de cerc de rază 12 mile marine din jurul Insulei Șerpilor. Ucraina susține că CIJ că nu ar trebui să aplice în soluționarea prezentului caz regulile de delimitare pe care România și Ucraina le-au convenit prin Acordul Conex la Tratatul politic din 1997, deoarece – în opinia Ucrainei – acestea ar fi fost valabile doar pentru perioada negocierilor, iar nu și pentru etapa jurisdicțională în fața CIJ, care ar trebui să aplice alte reguli de delimitare.

Prezentare

Chestiunea competenței CIJ

Pledoaria demonstrează în mod clar că instanța de la Haga este competentă să decidă în prezentul caz o linie de delimitare care să includă și un segment de tip „mixt”, adică o linie care să dividă pe de o parte marea teritorială a Insulei Șerpilor de platoul continental și ZEE ale României.

Astfel, profesorul Pellet arată elocvent că susținerea Ucrainei conform căreia cele două state ar fi convenit în 1997 că delimitarea ar trebui să se facă „exclusiv” între platoul continental și ZEE ale Ucrainei și platoul continental și ZEE ale României este falsă, ea nefiind susținută de însuși textul clauzei compromisorii (articolul 4 lit. h din Acordul Conex la Tratatul politic din 1997, care prevede competența CIJ de a soluționa acest caz). Acest text – singurul care are valoare juridică în privința competenței CIJ – spune că instanța de la Haga este împuternicită de către părți să soluționeze „problema delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive”. Această formulă este una cuprinzătoare, de tip larg, care include posibilitatea ca CIJ să decidă o linie de delimitare inclusiv – într-un anumit segment al ei – între marea teritorială a Insulei Șerpilor și platoul continental și ZEE ale României. Este de altfel ilustrativ faptul, relevat de pledoaria prof. Pellet, că Ucraina se ferește cu grijă să citeze textul (menționat) al clauzei compromisorii atunci când abordează teza sa eronată cu privire la competența CIJ în acest caz.

În plus, această teză greșită este *infirmată* și de textul *Tratatului politic de bază*, care conține în art. 2 alin. 2 aceeași formulare largă și comprehensivă: „*părțile vor soluționa problema delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră*”, adică o soluție globală care include și posibilitatea de a delimita, în prima parte a liniei, marea teritorială a Insulei Șerpilor de platoul continental și zona economică exclusivă a României.

În continuare, profesorul Pellet demontează argumentul Ucrainei bazat pe cazul de delimitare soluționat de un tribunal arbitral în anul 1977 între Franța și Marea Britanie în Canalul Mânecii. El arată că situația din acea speță nu corespunde cu cea din cazul *România c. Ucraina*, clauza compromisorie din speța invocată de Ucraina fiind redactată mai restrictiv decât în cazul nostru. Oricum, chiar și așa, tribunalul arbitral a realizat, în 1977, o delimitare care a inclus, contrar celor susținute de Ucraina, într-un segment al liniei, o delimitare și între marea teritorială a insulelor Anglo-Normande și platoul continental al Franței.

Profesorul Pellet concluzionează, inclusiv prin invocarea unui caz al Curții Permanente de Justiție Internațională (*Interpretarea Tratatului de la Lausanne, 1925*), că realizarea unei delimitări presupune o delimitare completă, precisă și definitivă. Or, **sarcina Curții în prezentul caz ar fi incomplet efectuată dacă CIJ s-ar limita doar la o delimitare între – doar – platouri continentale și ZEE.**

Cu atât mai mult cu cât, în prezentul caz, există deja o delimitare în jurul Insulei Șerpilor realizată prin procesele verbale de demarcare încheiate între România și URSS încă din 1949, și confirmate ulterior, inclusiv prin Acordul Conex la Tratatul politic din 1997 și prin Tratatul privind regimul frontierei de stat din 2003 – la care Ucraina este parte (această parte a delimitării fiind, deci, realizată prin tratate în vigoare în prezent între România și Ucraina). CIJ ar trebui, prin urmare, să țină seama și să confirme această delimitare deja existentă (pe care Ucraina o contestă acum în cadrul procesului) din jurul Insulei Șerpilor.

De altfel, arată în pledoarie profesorul Pellet, o astfel de situație în care o linie de delimitare departajează apele teritoriale ale unei insule de platoul continental și ZEE ale altui stat se întâlnește *frecvent* în jurisprudență și în practica statelor atunci când o astfel de formațiune

maritimă se află, geografic, pe platoul continental al altui stat. Este exemplificat chiar cu cel mai recent caz soluționat de CIJ – *Diferendul teritorial și maritim din Marea Caraibelor între Nicaragua și Honduras* (2007), în care soluția de delimitare a presupus o frontieră *mixtă* în anumite porțiuni ale sale (adică între marea teritorială a unor insule aparținând unui stat și platoul continental și ZEE a celuilalt).

Este, totodată, contracarată susținerea Ucrainei potrivit căreia faptul că părțile ar fi convenit – în opinia statului vecin – numai o delimitare pe care să o efectueze CIJ doar între (exclusiv) platoul continental și ZEE ale unei părți și platoul continental și ZEE ale celeilalte, coroborat cu ideea că orice delimitare trebuie să pornească din ultimul punct al frontierei maritime (punctul F, stabilit prin Tratatul privind regimul frontierei din 2003), acesta ar însemna că părțile ar fi „căzut de acord” asupra faptului că – în consecință – Insula Șerpilor „trebuie” să aibă platou continental și ZEE.

Dreptul aplicabil

Profesorul Pellet contraargumentează susținerile Ucrainei potrivit cărora nici acordurile consemnate de procesele verbale de demarcare din 1949, 1963, 1974 – care au stabilit o delimitare în jurul Insulei Șerpilor între România și URSS (în prezent, Ucraina) și nici Acordul Conex din 1997, care stabilește regulile de delimitare după care ar urma să se facă aceasta, nu ar trebui luate în considerare de către CIJ, sub pretextul că aceste tratate nu ar fi acorduri de delimitare în înțelesul Convenției privind dreptul mării din 1982 (art. 74 și 83).

El arată că Ucraina se bazează, din nou, pe o interpretare *eronată*, în interes propriu, a textelor Convenției privind Dreptul Mării (pe care, ca și în chestiunea competenței CIJ, nu le citează ca atare în documentele scrise), depărtându-se de textul și înțelesul acestora. Aceste articole din Convenție nu se referă, așa cum susține Ucraina, la acorduri „*delimitând platoul continental*”, ci la acorduri în vigoare privind „*probleme relative la delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive*” – adică exact de tipul celor invocate de România.

În plus, ele sunt în vigoare între cele două state, iar Ucraina a recunoscut în mod expres acest fapt. Prin urmare, arată prof. Pellet, Curtea trebuie să le aplice.

Pe de altă parte, **procesele verbale din 1949, 1963 și 1974 sunt chiar acorduri de delimitare**. La momentul 1949, procesul verbal de demarcare respectiv a delimitat până la un anumit punct marea teritorială a URSS de marea teritorială a României, care în acea perioadă avea numai 6 mile marine lățime, dincolo de acel punct acordul în cauză realizând o delimitare între spațiul maritim cu rază de 12 mile marine al Insulei Șerpilor de spațiul maritim cu rol general (de „*all-purpose zone*”), care ulterior va fi definit de dreptul mării ca platou continental și zonă economică exclusivă, aparținând exclusiv României (și asupra căruia URSS a renunțat la orice drepturi încă din 1949). Sunt aduse în sprijinul argumentației inclusiv fragmente din declarațiile negociatorilor români din stenograma rundei de negocieri dintre România și URSS din 1987.

În ceea ce privește **regulile de delimitare convenite de părți în Acordul Conex din 1997**, profesorul Pellet demonstrează netemeinicia tezei ucrainene care susține că ele au fost convenite numai pentru negocierile desfășurate între părți înainte de sesizarea CIJ, ele neavând – în opinia statului vecin – relevanță pentru procesul din fața CIJ (Curtea nefiind ținută să le aplice ca atare). Teza ucraineană este vădit *eronată* deoarece **regulile de delimitare în cauză sunt menționate în exact același articol 4 al Acordului Conex care prevede și clauza compromisorie care a constituit baza procesului la CIJ**. Nu există în Acordul Conex nicio prevedere care să excludă aplicarea lor de către CIJ în soluționarea jurisdicțională a problemei delimitării. De altfel, arată în pledoaria sa profesorul Pellet, **este unanim acceptat în dreptul internațional contemporan că soluționarea de către curțile internaționale a unui diferend nu este altceva decât „continuarea cu alte mijloace” a soluționării prin negocieri**. Așa cum a arătat însăși CIJ în mai multe hotărâri ale sale (evocate în pledoarie), faza jurisdicțională este un „succedaneu” al negocierilor, fiind derivată din aceasta și ținând loc acesteia.

De altfel, statele recurg deseori la indicarea – în clauza compromisorie prin care solicită CIJ soluționarea unui diferend – a regulilor pe care să le aplice curtea (este evocat exemplul cazurilor *Insulei Kasikili/Sedudu*, 1999, al *Diferendului teritorial, maritim și insular între El Salvador și Honduras*, 1995, al *Diferendului teritorial între Benin și Niger*, 2005). În același sens s-a pronunțat CIJ și în soluționarea diferendului privind *Platoul continental (Tunisia/Libia)*, 1982).

Aceste reguli convenite în 1997 în Acordul Conex reprezintă norme speciale prin raportare la prevederile Convenției privind dreptul mării din 1982 și trebuie aplicate prioritar. Totodată, ele corespund metodei dezvoltate de CIJ pentru delimitarea spațiilor maritime, acest aspect fiind recunoscut chiar de către Ucraina în documentele sale scrise.

Nu în ultimul rând, conform pledoariei, este important de precizat că înseși prevederile Tratatului politic de bază din 1997 stipulează în art. 2 alin.2 faptul că România și Ucraina au convenit ca **problema delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive din Marea Neagră să se facă în conformitate cu regulile și principiile de delimitare prevăzute în Acordul Conex**, fără să se facă nicio diferențiere între etapa negocierilor și cea a soluționării de către CIJ. Prin urmare, este cât se poate de clar că aceste reguli sunt perfect aplicabile, conform voinței celor două state exprimate în 1997, pentru realizarea delimitării de către CIJ, ceea ce arată elocvent lipsa de relevanță a argumentului Ucrainei.

Prezentarea Discursului 3 privind contextul geografic al diferendului

Cosmin Dinescu, co-agentul României

Marti, 2 septembrie 2008

Context general

Discursul realizează o prezentare a regiunii Mării Negre în care este localizat geografic diferendul româno-ucrainean privind delimitarea platoului continental și a zonelor economice exclusive, adică bazinul de nord-vest al Mării Negre, precum și a acordurilor de delimitare încheiate deja în această regiune între statele riverane.

Rolul acestui discurs este acela de a pregăti, prin elementele contextului geografic prezentate, pledoariile ulterioare privind coastele relevante și zona de delimitare. Importanța sa constă în aceea că delimitarea spațiilor maritime este efectuată de Curte potrivit unei metode care pleacă de la contextul geografic obiectiv, dat, prin urmare prezentarea corectă a caracteristicilor regiunii este esențială.

Prezentare

Prezentarea geografică a regiunii unde este localizat diferendul româno-ucrainean

Marea Neagră este o mare de dimensiuni modice, făcând parte din categoria mărilor semi-închise, în accepțiunea Convenției ONU privind Dreptul Mării. Zona în care drepturile României și Ucrainei cu privire la platoul continental și zonele economice exclusive se suprapun este situată în nord-vestul Mării Negre, fiind delimitată la vest de țărmurile român și ucrainean aflate în prelungire, la nord de țărmul ucrainean, iar la est de Peninsula Crimeea care aparține, de asemenea, Ucrainei. Dată fiind această configurație geografică, coasta României se află atât în relație de **adiacență** cu un segment al coastei ucrainene, cât și în relație de **opozabilitate** cu un alt segment ucrainean (cel al Crimeii).

Principalele puncte de pe coastele celor două state sunt, într-o analiză în sensul acelor de ceasornic, următoarele:

- **peninsula Sacalin**, o formațiune nisipoasă situată în extremitatea sudică a Deltei Dunării, având o suprafață de 3,5 km²; Sacalin constituie un punct relevant pe liniile de bază române, notificat în această calitate Secretariatului Națiunilor Unite;

(Notă: Linia de bază este linia refluxului de-a lungul țărmului. În cazul Mării Negre, unde nu există flux-reflux semnificativ, ea este linia care unește punctele care definesc țărmul statului respectiv cu ignorarea eventualelor creștături sau tăieturi adânci ale acestuia, respectând în general direcția principală a țărmului. Punctele relevante sunt cele care corespund unor trăsături geografice considerate ca determinante/definitorii pentru coastele

respective (de exemplu, confluența unui fluviu sau râu care se scurge în mare cu marea, un promontoriu, peninsulă, cap etc. care marchează o modificare relevantă a direcției coastei etc.)

- **digul Sulina**, construit începând din 1856 la gura de vărsare a brațului Sulina, în vederea asigurării accesului neîngrădit al navelor pe acesta, a cărei extremitate estică constituie, de asemenea, un punct relevant pe liniile de bază române, notificat în această calitate Secretariatului Națiunilor Unite. Digul Sulina reprezintă o instalație permanentă a portului Sulina, în apropierea extremității estice fiind construit un far, pe o insuliță de nisip având o suprafață de 3,3 ha; imediat la nord de digul Sulina se află o altă insulă nisipoasă, apărută recent, cu o suprafață de 60 ha, care este traversată de frontiera româno-ucraineană;
- **spre nord, coasta (ucraineană) are o direcție progresivă spre nord-est, un punct de inflexiune fiind reprezentat de limanul Nistrului**, un estuar având o lățime medie de 7 km; extremitatea nordică a estuarului marchează punctul unde țărmul ucrainean își pierde relația de adiacență cu țărmul român;
- **la nord de limanul Nistrului, țărmul are o orientare spre nord-est, apoi spre est, pentru ca ulterior să „coboare” spre sud**; țărmul nu este însă regulat, ci există numeroase intrânduri, precum limanul Niprului, golful Iarholit și Golful Karkinit, ultimul având o suprafață de 3 300 km²;
- **Golful Karkinit separă Peninsula Crimeea de restul țărmului ucrainean**; țărmul vestic al Crimeii, între Capul Tarhankut și Capul Sarici, aflat în relație de opozabilitate cu țărmul românesc, reprezintă, de asemenea, limita estică a bazinului de vest al Mării Negre.

Această configurație a coastei are drept consecință împărțirea țărmului ucrainean în trei categorii de segmente:

1. între punctul de frontieră dintre România și Ucraina și limanul Nistrului, țărmul ucrainean se află în relație de adiacență cu țărmul românesc;
2. țărmul vestic al Peninsulei Crimeea se află în relație de opozabilitate cu țărmul românesc;
3. întreg țărmul ucrainean între limanul Nistrului și peninsula Crimeea nu se află în nici o relație cu țărmul românesc.

Aceste elemente factuale prezintă o deosebită importanță pentru cazul delimitării maritime, care va fi analizată, în detaliu, în discursurile ulterioare.

În interiorul bazinului de vest al Mării Negre, în fața țărmurilor Deltei Dunării, se află Insula Șerpilor, formațiune stâncoasă cu o suprafață de doar 0,17 kmp, aflată la cca. 20 mile de coastă. Prin caracteristicile sale naturale, Insula Șerpilor este o stâncă improprie locuirii umane și unei vieți economice proprii.

Acordurile de delimitare deja încheiate în Marea Neagră

Această secțiune a discursului face o **prezentare a acordurilor de delimitare în vigoare în Marea Neagră, analizând consecințele acestora asupra speței în cauză.** În Marea

Neagră se află în prezent în vigoare acorduri de delimitare **între Bulgaria și Turcia, pe de o parte, și Turcia și Ucraina, Federația Rusă și Georgia (ca state succesoare ale URSS – acordul fiind încheiat în fapt între Turcia și URSS), pe de altă parte.**

Aceste acorduri de delimitare consacră soluții bazate pe construirea unei linii de echidistanță între statele respective. Deși lungimile coastelor relevante ale acestor state nu sunt similare, linia de echidistanță a fost considerată de statele respective drept echitabilă, nefiind ajustată pentru respectarea unei proporționalități cu lungimile țărmurilor.

(Notă: Modul de trasare a liniei echidistante este de tip geometric, această linie fiind construită din puncte care se află la egală distanță de punctele relevante de pe coastele statelor între care are loc delimitarea.)

Atât acordul bulgaro-turc, cât și cel turco-sovietic stabilesc că segmentele finale ale liniilor de delimitare sunt fixate în mod provizoriu, traseul definitiv urmând a fi stabilit prin negocieri ulterioare. Se remarcă faptul că segmentele provizorii se află în zonele în care România manifestă interese legitime – fixarea lor în această manieră provizorie având drept obiectiv tocmai neafectarea intereselor României.

Concluzie

Având în vedere caracteristicile geografice ale bazinului de vest al Mării Negre – în special dimensiunile relativ reduse ale acestuia, precum și soluțiile de delimitare consacrate în acordurile deja încheiate în Marea Neagră, se desprinde concluzia că acestea reprezintă o circumstanță relevantă având următoarele consecințe:

- 1. este necesară o abordare consecventă în ceea ce privește soluțiile de delimitare în diverse cazuri din Marea Neagră – orice depărtare de la abordările deja utilizate (respectiv echidistanța) putând duce la rezultate inechitabile;**
- 2. metoda de delimitare propusă de Ucraina în pledoariile scrise „modifică” geografia zonei în mod inadmisibil, cu consecințe inechitabile față de România.**

Prezentarea Discursului 4 privind coastele relevante și aria de delimitare relevantă

Profesorul James Crawford, Universitatea din Cambridge

Marti, 2 septembrie 2008

Context general

Acest discurs este plasat în prima parte a argumentației părții române, în care sunt prezentate elemente privind configurația și caracteristicile geografice în zona de delimitare (atât generale, referitoare la bazinul de Nord-Vest al Mării Negre, cât și particulare, cu privire la coastele relevante ale României și Ucrainei, precum și suprafața supusă delimitării).

Pornind de la contextul general al delimitărilor maritime în bazinul de Nord-Vest al Mării Negre (predomină metoda liniei de echidistanță în acordurile de delimitare deja încheiate între state riverane, iar Marea Neagră are un caracter de mare semi-închisă), discursul abordează unul din elementele esențiale în desfășurarea procesului de delimitare: ***identificarea coastelor relevante și a suprafeței relevante pentru delimitare***. Discursul răspunde totodată și argumentelor prezentate de partea ucraineană în ultimul document scris (Duplica, depusă la Grefa Curții în iulie 2007) cu referire la această problemă.

Prezentare

Discursul profesorului Crawford este structurat în două părți, prima referindu-se la modul în care Curtea de la Haga a abordat problema coastelor relevante în cazurile care i-au fost aduse spre soluționare, iar în a doua parte la modul în care regulile identificate de Curte își găsesc aplicabilitatea în cazul de față, pentru identificarea propriu-zisă a țărmurilor relevante și a suprafeței de delimitare. Cu titlu preliminar, sunt prezentate unele considerații de ordin metodologic privind determinarea acestor țărmuri, precum și relația dintre această etapă și etapa imediat subsecventă – determinarea liniei de echidistanță.

Cu referire la regulile identificate de CIJ în materie, discursul face referire la mai multe cauze care au fost analizate de instanța de la Haga, combătând și argumentația prezentată de partea ucraineană cu privire la acest aspect în faza scrisă. Astfel, sunt menționate **cazurile de delimitare a spațiilor maritime Tunisia/Libia, Libia/Malta, Golful Maine (Canada/SUA), Jan Mayen (Danemarca c. Norvegia), Nicaragua c. Honduras**, în care Curtea a trebuit să analizeze și problematica țărmurilor relevante pentru procesul de delimitare.

Principiile degajate din cazurile anterioare rezolvate de instanța de la Haga se referă la distincția între țărmuri relevante și țărmuri nerelevante astfel:

a) nu sunt relevante țărmurile care nu se mai află în relație de adiacență – unul în prelungirea celuilalt – sau de opoziție – față în față – unul față de celălalt (cazul *Tunisia /Libia*),

b) nu sunt relevante țărmurile care nu determină – prin proiecția lor către largul mării – suprafețe care se suprapun: relația dintre caracterul de mare semi-închisă în care se află zona de delimitare și influența asupra determinării relației dintre țărmuri (*Libia/Malta*),

c) țărmurile trebuie luate în considerare astfel încât să nu se ajungă la o remodelare a caracteristicilor geografice ale zonei (*Golful Maine*),

d) țărmurile aflate în apropierea zonei de delimitare au o importanță mai mare, față de cele mai îndepărtate de zonă (*Nicaragua c. Honduras*).

Se mai subliniază, de asemenea, că **țărmurile relevante nu pot fi identificate într-un mod rigid, matematic, ci în funcție de situația reală a coastelor**, cu luarea în considerare a suprafeței care trebuie să fie delimitată.

În identificarea țărmurilor relevante în cazul de față, sunt utilizate regulile rezultate din jurisprudența instanței de la Haga (anterior prezentate). Se contracarează astfel argumentele părții ucrainene referitoare la pretinsul caracter artificial al distincției propuse de România, între coaste opuse-coaste adiacente, precum și „argumentul” ucrainean că, în conformitate cu propunerile României, țărmul românesc este luat în considerare de două ori (atât ca țărm adiacent celui ucrainean, cât și ca țărm opus acestuia). De asemenea, se contracarează argumentul ucrainean conform căruia, potrivit susținerilor României, Insula Șerpilor trebuie ignorată în stabilirea țărmului relevant ucrainean pentru trasarea liniei de echidistanță.

- **Cu privire la caracterul artificial al distincției între țărmuri opuse-țărmuri adiacente**, sunt menționate articolul 4 din Acordul conex încheiat în 1997, în care se face referire la această calitate a țărmurilor, legislația internă ucraineană, care menționează aceeași distincție, prevederile Convenției privind Dreptul Mării (la care și Ucraina este parte și care menționează aceeași distincție), precum și jurisprudența constantă a instanțelor internaționale.
- **În ceea ce privește pretinsa ignorare de către România a Insulei Șerpilor, pentru determinarea țărmului ucrainean relevant**, argumentele prezentate de profesorul Crawford privesc atât elemente de fapt (prin adăugarea Insulei Șerpilor la lungimea totală pretinsă de partea ucraineană ca fiind relevantă, suprafața totală crește în mod nesemnificativ), cât și de ordin juridic (formațiunea nu a fost notificată la ONU drept punct de bază în lista coordonatelor punctelor de bază ale mării teritoriale prezentate de Ucraina conform articolului 16 din Convenția privind Dreptul Mării).
- **Cu referire la modul în care este considerat drept relevant țărmul românesc**, discursul demonstrează că situația geografică obiectivă este de așa natură încât coasta românească se află atât în prelungirea țărmului ucrainean la nord de frontiera terestră, precum și opusă față de coasta ucraineană a Peninsulei Crimeea.

Utilizând analogia, se arată că situația ar fi fost identică în cazul în care Peninsula Crimeea nu ar fi aparținut Ucrainei, ci Federației Ruse, iar țărmul românesc s-ar fi aflat într-o relație de opoziție cu acesta din urmă, dar și într-o relație de adiacență cu țărmul ucrainean. Tot prin analogie, se face referire la situația dintre Libia, Tunisia și Malta, iar în cazul în care acestea din urmă ar fi format un singur stat, o parte din țărmurile Libiei s-ar fi aflat în relație atât de adiacență, cât și de opoziție cu ambele țărmuri ale unui singur stat.

- **În ceea ce privește descrierea țărmurilor relevante ale celor două părți,** pledoaria se referă la cele două segmente ale coastei românești prezentate și în documentele scrise. **Primul, de la frontiera terestră cu Ucraina până la Peninsula Sacalin se întinde pe o suprafață de 70 km, iar al doilea de la Peninsula Sacalin până la granița cu Bulgaria.** Primul sector trebuie luat în considerare în ceea ce privește relația de adiacență, în timp ce întregul țărm românesc se află în relație de opoziție cu țărmul ucrainean al Peninsulei Crimeea.
- **În ceea ce privește țărmul ucrainean, discursul continuă argumentația părții române avansată în documentele scrise,** făcând referire la **împărțirea țărmurilor relevante în mai multe sectoare (8)** și analizarea acestora în funcție de relevanța lor pentru delimitare, mai precis dacă se află în relație de opoziție sau de adiacență cu coasta română (conform principiilor degajate de instanța de la Haga în cazurile anterioare).
- **Cu referire la țărmurile ucrainene care ar trebui – pentru a fi pertinente – să se afle în prelungirea țărmului românesc,** discursul conține o serie de argumente privind absența oricărei relevanțe pentru delimitare a segmentului cuprins între Limanul Nistrului și un punct situat la nord de Odesa: ca și țărmul românesc aflat la sud de Peninsula Sacalin, această porțiune din țărmul ucrainean este mai îndepărtată de aria de delimitare; mai mult, proiecția sa nu determină o suprafață care să se suprapună cu proiecția coastei adiacente românești³.
- **În ceea ce privește segmentele relevante din țărmul ucrainean opus față de țărmul românesc,** discursul analizează porțiunea de nord a Peninsulei Crimeea, țărmul golfului Karkinit (aceste două porțiuni aflându-se față în față una față de cealaltă), țărmul aflat imediat la nord-est de Odesa, (prin comparație cu alte porțiuni, se află la o distanță mult mai îndepărtată de suprafața de delimitare). Cu privire la segmentul cuprins între Odesa și Limanul Niprului, precum și în continuare, în jurul golfului Iahorlit, acesta nu este nici adiacent, nici opus față de vreo porțiune a țărmului românesc.
- **Referindu-se la argumentația părții ucrainene cu privire la țărmurile relevante,** discursul profesorului Crawford analizează și o serie de probleme de ordin metodologic în abordarea ucraineană, care nu respectă cu fidelitate situația

³ Situație similară cu cea identificată de Curte în cauza *Tunisia/Libia*, în care s-a menționat că de la un anumit punct, coastele celor două părți nu se mai află în relație de adiacență și nu mai pot determina arii care să se suprapună.

geografică (una dintre inconsecvențe evidențiază, de exemplu, faptul că, deși conform construcției ucrainene, coastele golfurilor Iahorlit și Karkinit nu sunt incluse în determinarea direcției generale a coastelor, lungimea lor este totuși luată în considerare pentru a se determina suprafața totală a țărmurilor ucrainene relevante, la efectuarea, la final, a testului proporționalității).

➤ **Cu referire la determinarea suprafeței relevante, aceasta este definită prin proiecții ale țărmurilor relevante, în regiunea în care trebuie să se efectueze delimitarea**, argumentația părții române răspunzând fiecăruia dintre cele trei puncte față de care partea ucraineană a prezentat o poziție diferită:

- *delimitarea cu Bulgaria*; conform părții ucrainene, o zonă foarte redusă ar trebui inclusă în suprafața care trebuie supusă delimitării, având în vedere trasarea unei linii drepte, în funcție de direcția generală a coastelor românești și bulgare⁴; partea română nu acceptă această abordare, având în vedere că ar putea fi astfel prejudiciate interese ale statelor terțe, precum și prin faptul că prin trasarea unei linii drepte, nu s-ar mai respecta practica de până acum a Curții de a utiliza metoda liniei de echidistanță;

- *limita de sud-est a suprafeței de delimitat*, având în vedere excluderea unei porțiuni de către Ucraina, pe considerentul că reprezintă o problemă între Ucraina și Turcia sau Bulgaria. Cu toate acestea, proiecțiile țărmurilor indică cu claritate că aria în discuție prezintă suprapuneri ale pretențiilor României și Ucrainei;

- *limita de nord a suprafeței de delimitare*: Ucraina insistă ca o suprafață mărginită doar de țărmuri ucrainene, nerelevante pentru delimitare, să fie inclusă în aria de delimitare. Contraargumentul profesorului Crawford utilizează, printre altele, însăși teoria avansată de partea ucraineană la punctul anterior: condiția ca o suprafață să fie inclusă în aria de delimitare este reprezentată de însăși relația acestei suprafețe cu țărmul celuilalt stat. În cauza de față, suprafața maritimă în cauză nu are nicio relație cu țărmul românesc relevant.

În concluzie, se arată că delimitarea trebuie să se desfășoare în două sectoare, în funcție de relația țărmurilor celor două state, de adiacență și respectiv de opoziție. Țărmurile românești relevante sunt pe de o parte cele cuprinse între punctul final al frontierei terestre și Peninsula Sacalin – pentru relația de adiacență, iar pe de altă parte, întregul țărm românesc pentru relația de opoziție. Țărmurile ucrainene relevante sunt cele cuprinse între frontiera terestră până la Limanul Nistrului (pentru relația de adiacență), precum și coasta cuprinsă între Capul Sarici și Capul Tarhankut. ***Într-o abordare***

⁴ Negocierile între România și Bulgaria sunt în curs de desfășurare; în cursul rundelor, părțile au convenit ca punctul de plecare în stabilirea acestei linii să fie o linie de echidistanță.

coerentă, aria relevantă pentru delimitare este următoarea: la nord este limitată de o linie care unește punctul final al țărmului ucrainean adiacent (Limanul Nistrului) cu Capul Tarhankut, punctul final al țărmului ucrainean opus; în sud, limita este reprezentată de o linie de echidistanță trasată între spațiile maritime între România și Bulgaria, precum și o linie mediană între România și Turcia, apoi o linie de echidistanță între Ucraina și Turcia, urmată de linia de delimitare convenită între aceste două state, până în punctul în care aceasta întâlnește meridianul care trece prin Capul Sarici.